

CARTEA DE TEATRU

Mircea MORARIU

Vulcan, dramaturgul

După ce în anul 2006 în „Biblioteca revistei *Familia*” apărea volumul *Teatrul din manuscrise*, ce reunea câteva piese de teatru inedite scrise de Iosif Vulcan și redescoperite (cele mai multe) în Biblioteca *Astra* din Sibiu de frații Marin și Florian Chelu, în 2007, aceeași editură tipărește primul tom ce face parte dintr-un proiect cultural mai amplu, ce-și propune să editeze ***Teatrul din publicații*** semnat de întemeietorul *Familiei*. Din *Postfața* scrisă de Florian Chelu Madeva, rămas unic îngrijitor, aflăm că numeroase au fost dificultățile, mai cu seamă de ordin financiar, ce au trebuit să fie surmontate, că instituțiile publice „nu au înțeles importanța gesturilor noastre culturale și nu au răspuns solicitărilor noastre de a marca așa cum se cuvine centenarul Iosif Vulcan”, că banii necesari publicării acestui prim volum au venit mai cu seamă din sectorul privat ori de la prietenii editorului. Se pare totuși că, în ultimul moment, Consiliul Județean Bihor („care a înțeles și în trecut importanța demersurilor noastre”) a aprobat un sprijin financiar concret, ce se va vedea în continuarea proiectului.

Nu exclud detaliul nicidecum nesemnificativ că tocmai aceste dificultăți financiare și-au pus amprenta atât asupra organicității cât și asupra dimensionării anvergurii proiectului cultural cât se poate de stimabil al lui Florian Chelu. Toate cu repercusiuni asupra însușirilor de ordin științific ale ediției. Probabil că neștiind ce resurse financiare are la îndemână, editorul nu s-a avântat nici la întocmirea unei ediții critice, nici la una exhaustivă. A operat un fel de selecție personală, încercând să le ofere contemporanilor săi, dacă nu toate scrierile din publicații pe care Iosif Vulcan le-a dedicat teatrului, măcar pe cele considerate de el a fi mai semnificative. Așa se face, cred, că în primul volum nu se ține riguros cont de criteriul temporal-cronologic, piesele nefiind orânduie strict în funcție de data apariției lor. E pus, de asemenea, în paranteze, criteriul apartenenței la un gen anume. Cartea reunește între copertele ei comedia în cinci acte *Sultănița* (publicată în *Familia* în anul 1879), tragedia în cinci acte *Ștefan Vodă cel Tânăr* (reprezentată la 25 octombrie 1892 pe scena Teatrului Național din București și tipărită anul următor în paginile *Familiei*), dar și comedia în trei acte *Mireasă pentru mireasă* (căreia mi-a fost imposibil să-i aflu anul scrierii ori al publicării).

E bine știut că teatrul a constituit marea pasiune a lui Iosif Vulcan. El a fost unul dintre cei mai activi participanți la întemeierea *Societății pentru Fond de Teatru Român*, a făcut din revista pe care a înființat-o principalul său organ de presă. A scris el însuși numeroase piese de teatru, unele destinate scenelor profesioniște, altele amatorilor, și, iată, e posibil ca aceste lucrări să revadă lumina tiparului. Încă înainte de 1879, anul publicării în *Familia* a *Sultăniței*, Vulcan a scris și publicat literatură dramatică. Bunăoară, *Secretul*, o comedie într-un act, a fost tipărită în 1870, *Cui pe cui* în 1872, *Ciobanul din Ardeal* în 1875. În 1872, *Alb sau roșu?* a fost reprezentată la Teatrul Național din București, regia spectacolului fiind asumată de Mihail Pascaly. Cum e de așteptat ca și aceste piese să fie destinate republicării, era firesc ca ediția să conțină un minimum de informații, precum anul scrierii, al publicării ori al reprezentării (acolo unde este cazul). Astfel, cititorul și-ar fi putut forma o opinie cu privire la amploarea preocupărilor teatrale ale lui Iosif Vulcan ori la sagicitatea dramaturgului.

Atât *Sultănița* cât și *Mireasă pentru mireasă* sunt vodeviluri de inspirație franceză, mizând, uneori cu succes, pe quiproquo ori deghizare. *Sultănița* e un text ceva mai realizat și aduce în prim-plan o văduvă tânără care, revenită de la Paris la București, își asumă câteva năstrușnice deghizări tocmai pentru a face posibilă căsătoria dintre Vasiliu (Vasile?) Bistrițeanu (artist june) și Zoe (fiica adoptivă a lui Alexandru Dâmbovițeanu, mare proprietar) pe de o parte, și, respectiv, Octavian, și el abia întors de la Paris, și o jună franțuzoaică ce i-a cucerit inima. Cum, odinioară, tatăl lui Zoe (între timp dispărut) și cel al lui Octavian s-au înțeles să-și căsătorească copiii, iar Alexandru Dâmbovițeanu e dornic să respecte vrerea prietenului său, e nevoie de multă ingeniozitate din partea Sultăniței pentru a face astfel încât vechile legăminte să fie încălcate, fără a supăra pe nimeni. Dincolo de o seamă de acțiuni și personaje secundare ce pot părea parazitare și care apar doar spre a îngreuna tabloul, afectând claritatea textului, piesa dovedește și ea ingeniozitatea necesară pentru ca deznodământul fericit să nu pară forțat.

Sunt indicii că *Mireasă pentru mireasă* a fost gândită de Iosif Vulcan pentru uzul trupelor de amatori, numeroase în epocă, a căror activitate era încurajată de marii oameni de cultură din Ardeal tocmai pentru că erau investite cu misiunea de a cultiva limba română și a întreține sufletul național. Piesa e socotită de Lizica Mihuț (cf. *Transilvania și teatrul arădean până la Marea Unire*, Editura Academiei Române, București, 2005) drept „o comedie ușoară, bazată pe modificări de situație, determinate atât de incultură, cât și de confuzie”. Textul mi se pare simptomatic prin dubla sa îndatorare atât față de dramaturgia ce satiriza falsa modernizare și franțuzirea (Costache Facca ori Vasile Alecsandri), dar și față de spiritul caragialean, pentru starea însăși a dramaturgiei din epocă, pentru momentul de ruptură în continuitate în care se afla ea. E de notat că în *Mireasă pentru mireasă* apare scrisoarea ca modalitate de generare a intrigii. Cert e că după o seamă de aventuri, uneori confuze, altele cu haz autentic, Aurel Iustinian (avocat tânăr) și Arcadiu Sempronescu (inginer tânăr), candidați la însurătoare și care tocmai hotărâseră să verifice temeinicia sentimentelor viitoarelor lor soții, își schimbă partenerele, de unde și titlul piesei.

Un loc aparte ocupă tragedia *Ștefan Vodă cel Tânăr*. Reamintesc că, în 1967, piesa a reapărut pe scenă grație montării datorate Teatrului din Sibiu și regizoarei Ariana Kunner-Stoica. În cronică prilejuită de premiera de atunci și publicată în nr. 5 din 1967 al revistei *Familia* (republicată în volumul *Teatru – fragmente dintr-o istorie trăită*, „Biblioteca Revistei *Familia*”, Oradea, 2005), regretatul Dumitru Chirilă se întreba dacă gestul readucerii în actualitate a piesei e „doar un act arhivistice, de redescoperire a unui text-document de istorie literară sau este vorba prin care au fost reintegrate în circuitul teatral niște valori autentice”. Răspunsul era „și una, și alta”. Citită azi, piesa confirmă verdictul lui Dumitru Chirilă și asta fiindcă *Ștefan Vodă cel Tânăr* e una cumplit de inegală. Pornește surprinzător de bine, cu un prim act excelent, cu un al doilea de valoare medie și cu următoarele din ce în ce mai debile, atât de debile încât tragedia proiectată e treptat înlocuită de melodramă și amenințată de ridicol. Tocmai evidentă inegalitate a textului îl îndreptățește pe Dumitru Chirilă să creadă că mai înțeleaptă ar fi fost o prelucrare modernă a acestuia, „practică foarte puțin uzitată la noi, dar frecventă aiurea, unde operațiunea de ștergere a prafului și de recondiționare a unui text înaintea reluării lui pe scenă este considerată de multe ori o datorie”. Reevaluată la o distanță de treizeci de ani, propunerea lui Dumitru Chirilă mi se pare salvatoare, oricum demnă de luat în seamă de cei ce s-ar gândi vreodată să-i mai dea o șansă scenică piesei lui Iosif Vulcan.